

Osobnosti zemědělského výzkumu v Kroměříži
Ing. Vlastimil Velikovský, CSc. (1925–1984),
odborník v oblasti šlechtění, semenářství a genetických zdrojů obilnin

Věra Kroftová
Zemědělský výzkumný ústav Kroměříž, s.r.o., Agrotest fyto, s.r.o.

Od narození Vlastimila Velikovského uplyne v letošním roce 100 let. Narodil se 20. 12. 1925 v Lukovečku. Obecnou školu vychodil ve Fryštáku, Státní reálné gymnasium v Holešově ukončil maturitou v roce 1944. Na konci války se zapojil do odboje jako člen I. československé partyzánské brigády Jana Žižky, jejíž oblastí působení byly Hostýnské vrchy. V souvislosti s touto činností mu byl 2. května 1945 udělen

Čestný odznak brigády 1. stupně. Československou medaili za chrabrost obdržel 29. 10. 1947 a Pamětní medaili k 20. výročí osvobození ČSSR dne 9. května 1965.

Po skončení války vystudoval Vysokou školu zemědělskou v Brně (dnes Mendelova univerzita v Brně), absolvoval v roce 1949. Po krátkém působení v Československém státním statku v Hrušovanech nad Jevišovkou a po absolvování základní vojenské služby nastoupil v listopadu 1951 do tehdy vznikajícího Výzkumného a šlechtitelského ústavu polních plodin v Kroměříži, kde působil až do svého předčasného odchodu 7. 9. 1984.

Pracoval na oddělení genetiky, šlechtění a semenářství. Byl pracovitý, velmi vstřícný a přátelský ke všem spolupracovníkům. Díky jazykovým znalostem mohl studovat nejen domácí, ale i tehdy dostupnou zahraniční odbornou literaturu, což mu umožnilo sledovat nejnovější světové metody ve šlechtění, které pak aplikoval v našem ústavu. Postupně se stal uznávaným odborníkem ve svém oboru. Do roku 1957 byl vedoucím pracovní skupiny šlechtění a agrotechniky žita, následně se stal vedoucím oddělení genetiky a šlechtitelských metod.

V roce 1961 ukončil aspiranturu. Název jeho dizertační práce je ***Fusariosa žita, vlivy polohy, půdy, klimatu a agrotechniky na její výskyt, metody agrotechniky a šlechtění k odstranění škod jí vznikajících***. O pečlivém a opravdu detailním zpracování dané problematiky svědčí to, že disertační práce má dva svazky, první obsahuje 256 stran textu, ve druhém neméně obsáhlém svazku je 131 tabulek, 20 grafů, 35 map a 22 fotografických příloh. Jako vědecký pracovník se věnoval teoretickým otázkám souvisejícím s tvorbou nových genotypů ječmene, žita a ovsa, postupně se soustředil především na tvorbu intenzivních krátkostébelných odrůd žita a ovsa, semenářství obou těchto plodin i na otázky jejich ochrany před škodlivými činiteli. Mnoho let pečoval i o kolekce světového sortimentu žita a ovsa, zhodnocoval je a byl schopen doporučovat šlechtitelům genotypy nejvhodnější ke šlechtění. Věnoval se také studiu vlivu provenience osiva na výnos a další hospodářské vlastnosti obilovin.

O jeho úspěšném působení svědčí i to, že mu byl 21. 6. 1963 Ministerstvem zemědělství udělen **Diplom za úspěšnou práci ve výzkumu proveniencí osiv** a následovala další ocenění, mimo jiné i ocenění **Vynikající pracovník ministerstva zemědělství a výživy**. Od roku 1966 pracoval jako samostatný vědecký pracovník. Na základě doporučení Československé akademie

zemědělských věd byl v roce 1967 tehdejším ředitelem ústavu Ing. Pavlem Škopíkem ustanoven školitelem aspirantů ve vědním oboru **Speciální produkce rostlinná**. Vedením ústavu byl často poslán, a později zahraničními kolegy zván, na služební cesty do zahraničí. Navštívil např. Rakousko (1960, 1965), NSR (1965), Polsko (1965, 1974, 1975, 1980), NDR (1970, 1977, 1980, 1981), SSSR (1973, 1977), Rumunsko (1976), Francii (1983) a Bulharsko (1984).

Mimo ústav měl na starosti vedení pokusů na několika Šlechtitelských stanicích, např. v Bystřici nad Pernštejnem. Významná byla také jeho poradenská a konzultační činnost v oblasti pěstování obilovin na okresech Gottwaldov (dnes Zlín) a Senica nad Myjavou, kde uplatňoval výsledky výzkumu v praxi. Byl dlouholetým členem šlechtitelské rady obilovin. Stál také u zrodu časopisu **Genetika a šlechtění** a 20 let setrval v jeho redakční radě - od Vol. 1/1965 až do Vol. 20/1984 (dnes časopis vychází pod názvem Czech Journal of Genetics and Plant Breeding).

Pamětníci rádi vzpomínají na Ing. Velikovského, zejména na jeho vstřícnost k mladším kolegům, kteří na výsledky jeho usilovné práce dokázali navázat a dále je rozvíjet, a to jak v oboru genetiky a šlechtění, tak i v péči o genetické zdroje obilnin.

Během svého odborného působení napsal několik desítek příspěvků ve sbornících a ve vědeckých časopisech. Publikoval také v časopisech určených pro zemědělskou praxi. Vypracoval a vydal několik studijních a metodických materiálů. Spolupracoval i na tvorbě klasifikátorů a několika zásadních monografií, z nichž první vyšla již v roce 1959. Poslední publikace s jeho spoluautorstvím byly publikovány až po jeho odchodu v letech 1985 a 1986.

Monografie a klasifikátory

- Stehlík V. et al. (1959): *Šlechtění polních plodin*. Vysokoškolská učebnice pro agronomické fakulty vysokých škol zemědělských. Praha, Státní zemědělské nakladatelství. 705 s.
- Škopík P. et al. (1962): *Aktuální otázky obilnářství*. Praha, Státní zemědělské nakladatelství. 216 s.
- Lekeš J. et al. (1973): *Pěstujeme obilniny v ČSR*. Praha, Státní zemědělské nakladatelství. 269 s.
- Lekeš J., Pešík J., **Velikovský V.** (1976): *Za další růst výroby obilovin v Jihomoravském kraji v 6. pětiletce*. Kroměříž, Výzkumný ústav obilnářský. 33 s.
- Macháň F., **Velikovský V.** et al. (1986): *Klasifikátor genus AVENA L.* Praha, Výzkumný ústav rostlinné výroby. 40 s.
- Macháň F. - **Velikovský V.** et al. (1986): *Klasifikátor genus SECALE L.* Praha, Výzkumný ústav rostlinné výroby. 39 s.

Studijní informace a metodiky

- **Velikovský V.**, Apltauerová M. (1966): Pěstování a odrůdová skladba ovsa ve světě. Studijní Informace - Rostlinná výroba, No. 11-12, 132 s.

- **Velikovský V.** (1969): Přehled poznatků a metod z genetiky a šlechtění ovsa. Studijní informace, Základní vědy v zemědělství, No. 3-4, 120 s.
 - **Velikovský V.** (1978): Vazbové skupiny u ječmene. Studijní informace, Základní vědy v zemědělství, No. 3, 92 s.
 - Ulmann L., Váňová M., **Velikovský V.** (1982): Pestovanie obilnín v podhorských a horských podmienkach ČSSR. Metodiky ÚVTIP, No. 21, 34 s.
 - **Velikovský V.** (1971): Genetické analýzy kříženců jarního ječmene podle statistických hodnot Haymana a Mathera. *Genetika a šlechtění*, 7: 4, 235–244.
 - **Velikovský V.** (1975): Metody šlechtění ječmene v ČSSR. *Vědecké práce Výzkumného ústavu obilnářského v Kroměříži*. 7: 57–69, tab. příl. s. 180–191.
 - **Velikovský V.** (1978): Genetické vyhodnocení výnosových složek zrna ovsa. *Sborník ÚVTIZ. Genetika a šlechtění*, 14: 1, 33–41.
 - Lekeš J., **Velikovský V.** (1981): Evaluation of some economic important characters in barley mutants received at the Research Institut for Cereal Breeding and Growing at Kroměříž. *International Symposium on Induced Mutations as a tool for Crop Plant Improvement. Extended synopses*, s. 59–60.
 - Macháň F., **Velikovský V.**, Toman K. (1984): Produktivita vybraných zahraničních odrůd ovsa v podmínkách ČSSR. *Rostlinná výroba*, 30: 4, 405–412.
- Příspěvky do Vědeckých prací VÚO a vědecké články**
- **Velikovský V.** (1959): Vyhledání rodičovských párů žit pro heterosis. *Vědecké práce Výzkumného ústavu obilnářského ČSAZV v Kroměříži*. 1: 239–264.
 - **Velikovský V.** (1962): Posklizňové dozrávání ozimého žita. *Vědecké práce Výzkumného ústavu obilnářského v Kroměříži*. 2: 195–220.
 - **Velikovský V. et al.** (1964): Zjišťování citlivosti odrůd jarního ječmene vůči záření X a účinku etylmetansulfonátu na jarní ječmen. *Vědecké práce Výzkumného ústavu obilnářského v Kroměříži*. 3: 107–124.
 - Škopík P., **Velikovský V.** (1968): Studium vlivu hnojení průmyslovými hnojivy na stupeň poškození porostů ozimého žita plísní sněžnou (*Fusarium nivale* Fr. Ces.) a na výnos. *Vědecké práce Výzkumného ústavu obilnářského v Kroměříži*. 5: 149–158.

Použité zdroje:

Lekeš J., Mráz F. (1985): Památce ing. Vlastimila Velikovského, CSc. *Sborník ÚVTIZ. Genetika a šlechtění*, 21, 1, s. 1–2. Vzpomínky pamětníků.

Výnos vybraných odrůd jarní pšenice durum (*Triticum durum* Desf.) pěstovaných třemi pěstebními technologiemi v pokusech v Kroměříži

(The yield of selected spring *Triticum durum* Desf. cultivars grown under three technologies in Kroměříž field trials)

Tomáš Spitzer, Ivana Polišínská
Agrotest fyto, s.r.o., Havlíčkova 2787/121, 767 01 Kroměříž

Souhrn: V letech 2022, 2023 a 2025 byly založeny pokusy s vybranými odrůdami jarní formy pšenice tvrdé (*Triticum durum* Desf.) pěstovanými třemi pěstebními technologiemi – intenzivní, biologickou a extenzivní. Všechny odrůdy reagovaly pozitivně na vyšší intenzitu pěstování. V průběhu tří let odrůdy dosahovaly výnosy u intenzivní technologie v rozmezí od 5,91 t/ha do 9,69 t/ha v závislosti na odrůdě a ročníku, s výjimkou odrůdy Ruzydur. To skýtá dobrý potenciál pro využití jarní formy tvrdé pšenice například pro řešení problémů se zaorávkami po zimě.

Klíčová slova: Jarní pšenice durum, odrůdy, technologie, výnos

Abstract: In 2022, 2023 and 2025, field trials were established with selected varieties of spring durum wheat (*Triticum durum* Desf.) grown using three growing technologies – intensive, biological and extensive. All varieties responded positively to higher growing intensity. Over the course of three years, the varieties achieved yields in intensive technology ranging from 5.91 t/ha to 9.69 t/ha depending on the variety and year, with the exception of the Ruzydur variety. This offers good potential for using spring durum wheat, for example, to solve problems with snowmelt after winter.

Key Words: Spring durum wheat, varieties, technology, yield

Úvod

Pěstování pšenice tvrdé (*Triticum durum* Desf.), je v posledních letech v České republice na vzestupu. Přispívá k tomu řada faktorů, jako je například oteplování klimatu, zajímavá výkupní cena, dobrá možnost odbytu, odrůdy schopné výnosově se blížit pšenici seté, a také velmi zúžený počet plodin, které se dají na polích ekonomicky pěstovat. Pšenice tvrdá má jarní i ozimou formu. Pokud se dříve v Československu, a později v Česku, pšenice tvrdá pěstovala, jednalo se výhradně o jarní formu. V posledních letech se ale začaly prosazovat ozimé odrůdy, jejichž výnos je cca o 1–2 t/ha vyšší než u jarních odrůd.

V současnosti naprosto převládá ozimá forma a počet pěstitelů a osetých hektarů každým rokem stoupá. Sledování u nás provádí MZe až od roku 2023, v předcházejících letech nebylo prováděno z důvodu nepatrného rozsahu pěstování. Zatímco v roce 2023 byla celková produkce 19,21 tis. t. z plochy 3,47 tis. ha, v roce 2024 to bylo 26,94 tis. t z plochy 4,89 tis. ha a podle předběžných výsledků roku 2025 to už bylo 45,84 tis. t z plochy 7,9 tis. ha.

Jarní tvrdá pšenice se vysévá brzy na jaře (březen–duben) a má kratší vegetační dobu (cca 90–120 dní). Pěstuje se v oblastech, kde jsou zimy příliš chladné na to, aby umožnily pšenici přezimovat nebo jako náhrada za jarní zaorávky.